

козацької виховної системи та народної дидактики. Перетворившись на ціннісний стрижень нації, вони забезпечили не лише збереження мови й культури в умовах імперського тиску, а й сформували інтелектуальний, моральний та організаційний фундамент для відновлення української державності у XX столітті. Досвід цього періоду засвідчує, що справжнє національне відродження неможливе без освіти, яка поєднує академічні знання, громадянську свідомість, етичну стійкість і незламну віру у власну гідність. Саме школа, книга та вчитель стали тими тихими, але непорушними опорами, на яких трималася ідея України в найтяжчі історичні епохи, довівши, що культурна суверенність є невід'ємною передумовою політичної незалежності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Галузінський В. М. Освіта і наука в Україні в добу національного відродження (XIX – початок XX ст.). Харків: Фоліо, 2003. 288 с.
2. Журавський В. С., Онищенко О. С., Овчарук М. М. Історія української освіти і науки: навч. посіб. Київ: Вища школа, 2008. 432 с.
3. Мельник В. А. Мовна політика та боротьба за українську школу в Галичині (1867–1914 рр.). Тернопіль: Підручники і посібники, 2005. 224 с.
4. Панченко П. М. Українська школа в Галичині (кінець XIX – початок XX ст.). Львів: Світ, 2001. 256 с.
5. Русова С. Ф. Вибрані педагогічні твори. Київ: Знання, 2005. 288 с.
6. Свенціцька Л. М. Українська інтелігенція в національно-визвольному русі кінця XIX – початку XX ст. Львів: ПАІС, 2006. 276 с.
7. Стельмахович М. Г. Історія української школи і педагогіки: навч. посіб. Київ : Знання, 2005. 343 с.
8. Ткаченко В. П. Братські школи в Україні (XVI–XVII ст.): історико-педагогічний нарис. Київ: Наукова думка, 1998. 184 с.
9. Яремченко О. М. Просвітницька діяльність товариства «Просвіта» в Галичині (1868–1914 рр.). Київ: Інститут історії України НАНУ, 2004. 312 с.

Тетяна БРОСЛАВСЬКА

*Асистентка,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна
tetianabroslavska@tnpu.edu.ua*

ОСОБЛИВОСТІ МИТНОГО ОПОДАТКУВАННЯ ТОВАРІВ У ДРУГІЙ РЕЧІ ПОСПОЛИТІЙ В 1920 р.

Досліджувана тема присвячена аналізу нормативно-правових положень, що регламентували систему митного контролю та встановлення митних ставок у перші роки існування польської державності після відновлення незалежності. Особлива увага приділялася класифікації товарів за матеріалом, ступенем

обробки та функціональним призначенням, а також застосуванню додаткових ставок для оздоблених або комбінованих виробів. Цей період характеризувався також формуванням чітких процедур контролю, включно з відбором проб, перевіркою якості продуктів харчування та напоїв, що забезпечувало точне і справедливе оподаткування товарів.

Ті чи інші аспекти досліджуваної теми вивчалися такими науковцями, як: М. Бармак [1, с. 897–912], О. Добржанський [2, с. 109–116], І. Зуляк [3, с. 58–65], І. Зуляк та Т. Лаврін [4], Т. Брославська [5, с. 3511–3529; 6, с. 587–598] та іншими. Основу джерельної бази становить офіційний вісник «Dziennik Urzędowy Ministerstwa Skarbu» [7, s. 358–367].

Департамент мит Міністерства фінансів Другої Речі Посполитої повідомляв митні установи про те, що під час застосування митного тарифу вони мали керуватися відповідними роз'ясненнями. Класифікація товарів ґрунтувалася переважно на двох основних критеріях: по-перше, на матеріалі, з якого виготовлено товар, і, по-друге, на його функціональному призначенні, тобто сфері використання [7, s. 358]. Департамент мит надав митним установам додаткові роз'яснення щодо практичного застосування положень митного тарифу. Зазначалося, що в окремих позиціях тарифу класифікація товарів ґрунтується виключно на матеріалі, з якого виготовлено виріб, або лише на його функціональному призначенні, тоді як в інших випадках враховуються обидва ці чинники. У разі виникнення труднощів, коли ознаки товару не були чітко визначені у номенклатурі тарифу, рекомендувалося застосовувати найближчу за якісними характеристиками, але вищу митну ставку порівняно з тією, щодо якої виникали сумніви. Якщо ж невизначеність стосувалася передусім функціонального призначення товару, слід було застосовувати більш відповідну вищу тарифну ставку, що враховувала його можливе використання [7, s. 358].

Товари підлягали митному оподаткуванню в тому стані, у якому вони були подані до митного органу. Будь-яка зміна їхнього стану, якщо не було доведено свідомого наміру власника приховати справжні характеристики товару, визнавалася неприпустимою, оскільки могла вплинути на розмір митного платежу. З цієї причини заборонялося довільне складання чи розбирання, комплектування або декомплектування предметів, що підлягали митному огляду [7, s. 358]. Якщо після перевірки з'ясувалося, що товар, який підлягав оподаткуванню за матеріальною ознакою, складався з частин, виготовлених із різних матеріалів, митна ставка визначалася за тим матеріалом, частка якого за вагою була найбільшою [7, s. 358].

У багатьох випадках розмір мита на вироби, класифіковані за матеріалом, залежав також від ступеня їх обробки або завершеності виготовлення, в якому

вони ввозилися до країни. Поряд із сировиною, безпосередньо визначеною в тарифі, передбачалися також вироби з того самого матеріалу, але з урахуванням того, чи були вони остаточно оброблені, чи потребували подальшої обробки та завершення виробництва вже на території країни. Подібна обробка здебільшого мала на меті лише усунення недоліків початкової стадії виготовлення і не могла бути підставою для віднесення виробу до категорії більш досконалих стадій обробки, передбачених тарифною номенклатурою [7, s. 358].

Особлива увага зверталася на використання інструментів під час споріднених видів обробки матеріалів, які, однак, відрізнялися рівнем технічної точності, зокрема між теслярською та столярською обробкою, а також між ковальською та слюсарною. У першому випадку важливим інструментом виступав рубанок. Вироби, оброблені рубанком, зазвичай, належали до столярних виробів, за винятком тих, що були лише незначною мірою вирівняні простим рубанком або скребком. Однак використання грубого напилка, призначеного лише для усунення значних нерівностей, не могло слугувати підставою для віднесення виробу до категорії слюсарних виробів [7, s. 358]. Департамент мит надав роз'яснення щодо практичного застосування митного тарифу, акцентуючи увагу на класифікації товарів за матеріалом, ступенем обробки та призначенням. Якщо тариф визначав обробку лише технічною назвою (наприклад, «теслярські» чи «столярські» вироби), митні органи мали враховувати, які інструменти використовувалися для виготовлення виробу, і на цій підставі оцінювати його митну якість [7, s. 359].

Додаткові матеріали для оздоблення, зазначені в тарифі, оподатковувалися за вищою ставкою, ніж основний матеріал виробу. Якщо критерієм класифікації було призначення товару, варто було б перевіряти його функціональні властивості – неповні або дефектні вироби, якщо вони не окремо визначені в тарифі, підлягали оподаткуванню за матеріалом [7, s. 359]. Для виробів із волокнистих матеріалів (ниток, тканин тощо) тариф враховував склад, спосіб виготовлення та оздоблення. Тканини з різнокольорових ниток вважалися фарбованими, а тканини з візерунком, утвореним на ткацькому верстаті, класифікуються як гладкі. Тканини з візерунком, нанесеним після ткацтва друкарськими машинами, оподатковувалися за окремими тарифними позиціями залежно від матеріалу. Багатокольорові тканини відрізнялися від друкованих шляхом аналізу ниток на однорідність кольору [7, s. 359].

Текстильні вироби, що містили додаткові волокна для оздоблення, підлягають класифікації залежно від матеріалу основи та кількості декоративних елементів, зокрема шовку, люрексу, золота чи срібла. Нитки люрексу та шовку враховувалися пропорційно, якщо їх частка не перевищувала 10 %. Загальна кількість ниток шовку або люрексу обчислювалася на основі

визначення митної ставки [7, s. 359]. Для тканин, площа яких використовувалася як окрема розрахункова одиниця, після обчислення відсоткового співвідношення для кожної одиниці окремо, при визначенні митної бази слід було приймати половину суми цих двох розрахунків. При цьому додаткові ставки не застосовувалися до сировини у вигляді шматків або рулонів тканин та стрічок, що використовувалися як матеріал для виробів. Якщо виріб одночасно оздоблений і обрізаний, додаткова ставка у 50 % замінювала додаток у 10 % [7, s. 359].

Під час контролю вантажів з колотим рисом слід було перевіряти щонайменше 10 % від загальної кількості, відібраної за рішенням митного інспектора. Для визначення відсоткового вмісту цілих зерен невелику пробу з кожного контрольованого місця вантажу насипали у посуд відповідного об'єму, злегка струшували, щоб зерна вирівнялися на поверхні, після чого відокремлювали цілі зерна від колотих і визначали їхню вагу. Відсоток цілих зерен у пробі не мав перевищувати 5 % [7, s. 359]. Продовольчі вироби, спеціально виготовлені з вівсяної крупи та відомі в торгівлі під назвами «Herculo», «Champion» та інші, оподатковувалися відповідно до тарифу (поз. 3 п. 3). Приправи у будь-якому пакуванні підлягали мити разом із вагою упаковки. Натуральний шафран визначався як висушені рослини *Crocus Sativus*; після сушіння вони мали форму червоних ниточок, розширених на одному кінці, гіркий смак та сильний аромат [7, s. 359]. Алкогольні напої підлягали перевірці для визначення вмісту алкоголю. Для полегшення митного контролю деякі види вин звільнялися від перевірки за встановленим зразком. Встановлено перелік вин із вмістом алкоголю понад 16° за шкалою Tralles'a. Зокрема, угорські вина понад 16°; італійські вина: білі – 17°, лікерні – від 17,3° – до 19,7°, червоні – 16,6°, білі сорти *Syracusa* – 16,4–16,8°, *Marsala Palermo* та інші лікерні вина – 17,3–19,7° [7, s. 359].

Таким чином, у 1920 р. митне оподаткування товарів у Другій Речі Посполитій базувалося на чіткій класифікації за матеріалом, ступенем обробки та призначенням виробів, із застосуванням додаткових ставок для оздоблених або комбінованих товарів. Система передбачала контроль, включно з відбором проб і перевіркою якості продуктів, що забезпечувало точне визначення митної вартості та ефективне поповнення державного бюджету.

ЛІТЕРАТУРА

1. Микола Бармак. Митна політика в Другій Речі Посполитій. Актуальні питання в сучасній науці (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Державне управління», Серія «Техніка», Серія «Історія та археологія»): журнал. № 7(25). 2024. С. 897–912.

2. Добржанський О. Становлення фіскальних і митних органів у Другій Речі Посполитій. *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Історія*. 2024. № 1. С. 109–116.
3. Іван Зуляк. Законодавче забезпечення митних правил в Другій Речі Посполитій у 1920-х рр. *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича*. 2025. № 1(61). С. 58–65.
4. Зуляк, І., & Лаврін, Т. (2025). Особливості переміщення товарів і вантажів через митний кордон Другої Речі Посполитої. *Сторінки історії*, (61). <https://doi.org/10.20535/2307-5244.61.2025.347311>
5. Брославська Т. В. Нормативно-правові засади функціонування митної справи в Другій Речі Посполитій. «Вісник науки та освіти (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»): журнал. 2025. № 11(41). С. 3511–3529.
6. Брославська Т. В. Організаційно-адміністративні механізми контролю і попередження порушень державного і митного режиму в Другій Речі Посполитої (1927–1928 рр.). *Актуальні питання в сучасній науці*. 2026. № 1(43). С. 587–598.
7. Do wszystkich Urzędow Celnych. *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Skarbu*. 15 maja 1920 r. Nr. 18. S. 358–367.

Анна ПАТРА

*Здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна
annapatra2002@gmail.com*

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА І МЕХАНІЗМИ НАДАННЯ ДОПОМОГИ НАСЕЛЕННЮ ТАРНОПІЛЬСЬКОГО ВОЄВОДСТВА У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД (1934–1935 рр.)

Міжвоєнний період став складним етапом у житті українського населення, оскільки наслідки Першої світової війни зумовили значні демографічні, економічні та соціальні втрати. Війна призвела до виснаження людських ресурсів, втрати земель, масових депортацій населення, а також до занепаду сільського господарства. У результаті значна частина населення опинилася на межі бідності, відчуваючи гострий дефіцит матеріальних засобів і продовольства. Втрата членів родин додатково погіршувала матеріальне становище домогосподарств та спричиняла деморалізацію населення. Упродовж 1934–1935 рр. до Тарнопільського воєводського управління надходили численні звернення осіб з інвалідністю з проханням про надання матеріальної допомоги, що було зумовлено припиненням пенсійних виплат цій категорії населення [1, с. 423–435].

Попри складні соціально-економічні умови, населення зберігало довіру до органів влади та розраховувало на їхню підтримку. Соціальна допомога, що